

СТАНОВИЩЕ за

Дисертационния труд на **Сергей Димитров Методиев** на тема: **“Постсекуларната динамика на религията в съвременна Европа”** За получаване на научната и образователна степен **“ДОКТОР”** по философия; проф. направл.2.3.

Рецензент- Дфн.,доц. Стефан Пенев – БАН, ИИОЗ, зав.катедра „Религия“.

Дисертацията се състои от: Увод, 5 глави и Заключение, с общ обем от 216 страници. **Библиографията е:** Общо 147 заглавия, от които 62 на български език, 61 на руски език, 13 на немски език и 11 интернет-източника. **Публикации** по темата: 5 статии; Публикации общо: 10 Дисертационният труд е по научна специалност ФИЛОСОФИЯ – 2.3. Изпълнени са изискванията на Закона за РАС в РБ и на Правилниците за приложение на Закона.

Първото впечатление от дисертацията показва добра ерудиция върху философската материя и опит за изследване на реални и значими проблеми по Философия на религията с основателни претенции за приноси по темата. **Цел** на автора си остава с **диалектическа методология** и с **философски средства** да разкрие: какво става със самата религия и философската рефлексия върху нея в постсекуларното време на Европа. Тук спада и изводът, че *просветителският рационализъм не съвпада с разума* в Хегелов смисъл, а т.нар.постмодернизъм не може да се справи с действителността и приписва неоснователно своята слабост на разума.

С **Увода** Сергей Методиев ясно ни въвежда в изследваната проблематика, подчертавайки, че „хегеловото разбиране за разума е качествено различно, както от просветителските, така и от постмодерните визии“(с.6), защото едната не достига до направеното от Хегел, а другата просто го пропуска. Авторът отбелязва и после се спира върху «емблематичния диалог Йозеф Ратцингер и Юрген Хабермас». Сред задачите си той определя и важната «дистинкция разсъдък-разум». Актуалността на темата се определя като «такава, каквато тя е във всеобщата форма на философското мислене»/7/. Авторът продължава с анализ на самата динамика на религията в парадигмата секуларизация-десекуларизация и характеристика на Постмодерността, като се базира и на понятийния апарат на Хегел /съществуващо-действително/, Хайдегер /автентично и неавтентично битие-ето-на/. С.Методиев продължава с въвеждане на понятията, стриктно следвайки препоръката, че добре синтезира този, който преди това добре е анализирал: *динамика, развитие, възможност, действителност, прекъснатост, непрекъснатост; десекуларизация и постсекуларизация; философската актуалност, битието и нищото, разсъдък-разум, представа-понятие*. Той поставя и следните **задачи**, които по-нататък **е изпълнил блестящо:**

А/Да прецени разликата разсъдък-разум през представа и понятие;

Б/1) Да се покаже, какво е „смъртта на бога” за постмодерната мисъл

2) Да се покаже, какво е „краят на метафизиката“ отново за постмодерното мислене 3) Да се различи какво е съдържанието на постмодерността, за неспекулативния разум, от една страна, и какво е тя за спекулативната форма на разума, от друга.

4) Защо „краят на метафизиката“ и „смъртта на бога“ могат да бъдат разгледани като недействителни за спекулативният разум, а дори и за погледнатия през спекулативния Разум Хайдегеров *eigene Dasein* (Автентично Биване-ето-на) и *Der Letzte Gott* (Последен, Краен, Окончателен Бог).

5) Накрая, да проследим съвременното състояние и да прогнозираме тенденциите на постсекуларната динамика на религията с помощта на диалектическия метод.

Освен Хегеловия диалектически метод С.Методиев използва Хайдегеровия **феноменологико-херменевтичен** метод и **сравнително-историческия** анализ.

Нека проследим изпълнението на задачите и постигнатите цели в дисертацията: Глава I започва с обзор на самата постсекуларна динамика на религията през 21 в. Сред водещите тенденции са: увеличаване на последователите на религиите; религиозността става силна не толкова в клерикалните среди, колкото в сферата на личния опит и преживяване; прави се опит за хармония между наука и религия. От 20 в. в постмодерната епоха политически е преминал само либерализмът, което води до “несводим до единство постмодерен Вавилон”.

Съвременната философия не може да се сведе до социология, защото субектът е непреодолим. Въпроси като: “За кого/?/ Бог е мъртъв?” и „Дойде ли краят на метафизиката?“ нямат смисъл ако успеем да *разграничим разсъдъка и разума*. След Хусерловото “връщане назад” идва ред пак на Хегеловите дестинкции: *разсъдък-разум и представа-понятие*. Авторът основателно пише: “Настоящото изследване се съсредоточава именно върху **разграничаването** на *разсъдъка и разума*, на *представата и понятието*, като две форми на мисленето, различаващи се по това КАК познаваме, а не по това КАКВО познаваме”. Секуларизаторите осъзнават, че не са сами на световната сцена-/Виж: Хабермас, Дерида, Рорти и Ватимо. Особено внимание е отделено на дискусиата: Хабермас-кард.Ратцингер. Секуларният разум стига до плодотворната идея, че е нужна “полифонична корелация” и взаимно учене и самоограничаване от страна на Религията и Разума. Основателно е отбелязано и, че *„търсенният синтез в динамиката на отношението религия – разум не може да бъде намерен без помощта на, ...излязлата от философска „мода” Хегелова философия.* “, където ясно се показва, че „единствено разумът е почвата, върху която религията може да бъде у дома си.” (по 53, с. 192). После следва разглеждане на “Хегел за формите на Абсолютния дух или за разума и противоречието”.

С.Методиев **запова още в първа глава и развива в цялата втора гл. диалектическата си методология**, на която ще се спрем много подробно, тъй

като считаме това за най-*съществен авторов принос*! Главното различие между *представа и понятие* се състои в отношението им към **противоречието**: Ако „за представата противоречията са застинали в себе си и взаимно изключващи се противоположности, то понятието ги развива по такъв начин, че всяка противоположност се опосредства чрез другата и я сменя, докато и двете не се окажат снети в единство“. Понятие има вътре в себе си *различие*, своята собствена противоположност. Просветителският секуларен разум всъщност се проявява като разсъдък и не е наследник на спекулативно-диалектическия Хегелов разум. Под името Разум, разсъдъкът-рационалност бива критикуван от постмодерното мислене. И това се прехвърля в съвременната култура при говоренето за отношението Разум – Религия. После следва анализ на ситуацията „*Когато разсъдъкът подменя разума*“. Действително необходимият момент на *демитологизация*, на който обаче религията се противопоставя, бива подхванат и „осъществен“ от просветителския разум като „разомагьосване“, противопоставено на религията изобщо. Но самият този разум, остава в невъзможност да доведе докрай демитологизацията, а с това и „разомагьосването“, тъй като е неспособен да покаже диалектичното самодвижение на понятието като истина“. **В** пост-секуларното и пост-модерно противопоставяне на религията и разума липсва синтетично единство, което «да удържи света в едно цяло» и де факто много мислители тръгват или към социална проблематика или директно към **ОТСЛАБВАНЕ НА ПОНЯТИЕТО БИТИЕ и ФЕНОМЕНОЛОГИЯ**. Сергей Методиев ясно прави извода: „*Просветителският секуларен разум не е законният наследник на спекулативния Хегелов разум и не може да представя Разума като такъв*“.

Основно ще се спра и на **ВТОРАТА методологическа ГЛАВА**: Тя е озаглавена: „**АКТУАЛНИЯТ ПРОБЛЕМ НА ПОСТСЕКУЛАРНАТА ДИНАМИКА НА РЕЛИГИЯТА. ПОДХОД И МЕТОД НА ИЗСЛЕДВАНЕ**“. Тук авторът е направил 3 прочита на Хегел – през Е. Линьков, през български автори-работещи по Хегеловата система и **СОБСТВЕН** независим прочит. Започва се с определение на *понятието* и прехода *всеобщо-особено-единично* към *мисловно-конкретното*. Понятието сменя феноменологията на опита, а съзнанието отличава себе си от предмета. То знае тъждеството на „аз“-а и своята различеност. Съществено-всеобщото и субстанцията-субект са това, което най-много липсва на постмодерната философия. Както пише авторът „Останал без всеобщото, без Бог и метафизика, пост-модерният човек „про-пада“ (verfallen), както Хайдегер пояснява за „неистинското бъдеще-ето-на“ (Uneigene Dasein“. Тук, нямайки своя собствена определеност, съзнанието се слива със своя предмет. А то трябва да има 2 момента- и на всеобщността, и на особеността, без които води към патология.

По-нататък понятието като „собствена форма на мисленето“, за разлика от представата, има не само мисловно съдържание, но е и форма на мисленето. Решението на задачите по изследване на постсекуларната динамика на религията

изисква да избегнем подмяната на понятието с представа и на разума с разсъдък. Това предполага докрай да използваме диалектическа методология и философско изследване на съдържанието със спекулативната философия в положителния смисъл на единство на логика-онтология-епистемология и културология, т.е. и означава 3 неща: 1/ Да се преодолее принципът на простото тъждество и чрез противоречието да постигнем разумното самодвижение. 2/ Да възходим от мисловната абстракция на разсъдък към мисловно конкретното. 3/ Да възпроизведем саморазвитието на понятийната система в единство на съдържателната логика и постигнем холистичност и системност. Казано с други думи, ако методът изразява природата на предмета, то мисленето трябва чрез саморазвитие и акумулиране на съдържанието да постигне истината чрез доказателството или да възпоеведе в някоя от сферите на универсума абсолютната божествена логика: в природата като дух, който се възвисява над нея; в обществото като абсолютен дух или културата като въплътени идеи. При това движение на мисълта крайт и началото съвпадат в онтологичното доказателство за Бога по детерминационните линия: Абсолют-природа-дух; логика – наука – философия на духа; изкуство и религия- теология и метафизика – културология и епистемология. Следва да отбележим, че авторът не е разработвал тази линия до край, нито е повтарял изследванията на И. Пунчев-С.Пенов, които познава и има пред вид постиженията върху *диалектическата логика* и концепцията за „*абсолютните трояки умозаклучения*“. Неговата цел и задачи са други. А те са много **професионално изпълнени в следващите три глави**: В гл.3 – „*Постмодерност и традиция. Корените на съвременна Европа*“ дисертантът обосновава тезата си, че т.нар. „сблъсък на цивилизации“ е всъщност „сблъсък на човешката цивилизация със собствената и’ история“. При анализа на „юдео-християнските и елино-римски корени на съвременна Европа“ авторът се базира на Ханс Кюнг като подчетава, че ап.Павел прави прехода от юдео-християнство към елинизирано християнство, а с бл.Августин започва прехода към латинското Средновековие, чийто схоластичен връх е ангелският доктор-Св.Тома. Новото време налага научните изследвания с противопоставянето на обекта и субекта и се стига до понятието за „философският Бог“. Модерността тръгва да освобождава човека от Бога и теологията, но заедно с тях се опитва да изхвърли и цялата метафизическа традиция, забравяйки, че без метафизика – като онтология, епистемология и логика **НЯМА ФИЛОСОФИЯ**. А от тук до твърдението „Бог е мъртъв“ остава само 1 крачка. Само че и обществото вече се превръща в „тоталитарен идол“, който заема мястото на теологията.

В IV глава: наистина се прави „опит за прилагане на Хегеловия метод към постмодерното разбиране на разума“. С.Методиев започва с „Чарлз Тейлър и безпокойството на модерността“ при пряка връзка с индивидуализма и инструменталния разум. Преминава се към Р.Сафрански и проблемите за човека, глобализацията, разсъдъчната целесъобразност. Дисертантът основател-

но заключава, че“ разликата между разсъдък и разум, още от Кант насам, е в това какво се мисли - крайното или безкрайното; откъдето е необходимо да разграничим и следното – към каква цел, крайна или безкрайна, е насочена волята“. Когато постмодернизмът говори, че „разумът или европейската цивилизация са в криза“ той забравя, че е използвал простото отъждествяване на едно различие – *разсъдък и разум*. По-нататък у автори като Тулмин употребата на „рационалност“ не може да поправи този важен пропуск. Следва анализ и на Ватимо, който не само отслабва категорията битие, но и издига интересубективния консунсус като основание за истинност. Много задълбочен анализ е направен и на „Битие и време“/на Хайдегер/ с доктрината за автентичното и неавтентично битие/ето-на/. А и самият Хегел системно е обосновал, което дисертантът цитира, че философия, която се опира „на наличното битие,...не заслужава такова гръмко име“. Изводите на автора са основателни, че проблемът е в“ неразличаването на **формално-логическото и диалектичeskото разбиране за противоречието**”. Той добре интерпретира късните публикации на Хайдегер, че“ ние сме обърнати „с гръб” към Последния Бог и затова той все не идва, защото ние го очакваме като Друг, който ще дойде, както казахме, *при нас*, а не *в нас*, докато всъщност той е тук, той никога не си е отивал, но ние не искаме да го видим“. Основателно открива прилики между Хайдегер и първата Хегелова Феноменология на духа. Накрая ясно заключава „Хегеловият Абсолютен субект, т.е. субектът на абсолютното знание е субстанцията, станала субект, Христос, който е „единен с Отца”.

Глава пета или „*Воля и съвест. Въпросът за свободата на волята и съвестта*” е имплицитно “свързана с **предмета на изследването**: различieto **Разсъдък-Разум**, чрез което можем да диференцираме **динамиката на световните религии**. Но, продължава С.Методиев, в постмодерната ситуация тя е основната тема, около която всичко се върти и от която произлизат всички затруднения, което показва и нашето изследване.“ Тук анализът е прокаран през Хегеловите категории: *свобода и необходимост; съществуващо и действително*; “*абстрактното тъждество $A=A$* “ и ни води през Хюм – Кант и Хегел за да достигне до Хегеловия спекулативен разум и диалектичeskа система, които не са окончателното решение според Сергей Методиев, но без които няма никакво решение.

В **ЗАКЛЮЧЕНИЕТО** на дисертационния труд се извежда и синтезира, че „**Хегел противопоставя религиозното на светското (секуларното), а не религиозното на разумното**“. А в действителност „голямото съвременно недоразумение е отъждествяването на секуларно с разумно“, от което не следва, че то трябва да се отъждестви изцяло с религиозното. Така религиозната вяра се противопоставя на секуларния разсъдък и се оказва“ път към разума, което се демонстрира от развитието на теологията между Августин и К.Барт.

По този начин “ Разумът е по-скоро синтез на разсъдъка и вярата. Последните две са противоположните страни, на които духът е раздвоен преди да достигне до единството си в разума“, съвсем основателно умозаклучава Сергей Методиев.

Неговите „**ИЗВОДИ**“– че: 1) «Смъртта на бога» и «краят на метафизиката» са или за представата на разсъдъка, или за неспекулативния разум в Хегелов смисъл, независимо в каква форма се проявяват: в научнообразна, религиозна или секуларна; 2) Секуларното съзнание не е разумно по дефиниция, а само ако действително е развило разумността в себе си и за себе си; 3) Сакралното по дефиниция не може да бъде разсъдъчно, то обаче може да развие, и при Хегел е развивало, себе си до разумност. Разсъдъкът е този, който профанизира сакралността; 4) Спекулативният разум може да бъде както в сакралното съдържание на религиозното, така и в демитологизираната форма на секуларността, без да профанизира.“)- НАМИРАМ за един блестящ финал на една професионално и вдъхновено написана дисертация.

Бих препоръчал на автора само при публикуването на части или на цялата дисертация по-ясно да разграничава ранната „Феноменология на духа“ на Хегел, в която все още има формално влияние на трансценденталния идеализъм, от Феноменологията във Философия на духа. Там вече първата е диалектически снета. Предлагам също така да цитира като немско-говорящ най-системното Хегелово произведение Енциклопедията по параграфи/§/ и за предпочитане по: Hegel G.W.Fr., System der Philosophie. In: Samtliche Werke. Stuttgart, 1916, 1929, 1940, H.Glockner. /Поздравявам бъдещия доктор, че е ползвал великолепни издания на немски: Hegel G.W.Fr., Enzyklopadie. Werke. Bd.8, 9,10. Frankfurt 1969-1971 и Хайдегер(*Heidegger*, Martin. Sein und Zeit. Tubingen, 1957&статия и интервю на Хайдегер).

Приветствам една истински философска дисертация, която защитава системността и самия предмет на философията. Напълно ПРИЕМАМ САМООЦЕНКАТА на приносните моменти, които точно и ясно показват достиженията в дисертационния труд, който пък е изпълнен на ДОСТАТЪЧНО ВИСОКО ТЕОРЕТИЧНО НИВО и без разпиляване. В него авторът е демонстрирал изискуемите от Закона и научната традиция за защита на дисертации ГОЛЯМА ФИЛОСОФСКА ЕРУДИЦИЯ, ТВОРЧЕСКО МИСЛЕНЕ И ИМА РЕАЛНИ ПРИНОСИ!

Безусловно и открито гласувам: на **Сергей Димитров Методиев** ДА МУ БЪДЕ ПРИСЪДЕНА НАУЧНАТА И ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН „ДОКТОР“ по философия.

23.02,2015 г.

Изготвил и подписал становището:
Дфн., доц. Стефан Пенев: